

Севимли жазычымыз Абдулла Шаиг ени заманда көзөл дө мўәллим иди. Оунуң үзлөрлө адлы-санлы җетиширмелери вардыр. Бу шекилдө Шаиги, 1926-чы илдө Бакы семинаријасыны битирмиш төлөбөлөр илө бир јердө көрүрсүнүз. Оунуң сол тәрәфиндө драматург Сабит Рәһман вә бөстакар Сәид Рүстәмөв отурмушлар. Арха сырада халг жазычысы Һүсејн Меһдини, әдәбијатшүнас Нидәјет Әфәндијев, халг рәссамы Исмајыл Ахундову, әмәкдар инчәсәнәт хадими рәссам Салам Саламзәдәни, профессор Әли Солтанлыны, әдәбијатшүнас Һәбиб Сәмәдзәдәни вә башгаларыны көрүрсүнүз. Шаигин мўәллим јолдашларындан профессор Мәммәд Абдуллајев, Абдулла Таһир, Әһмәд Кәрәди вә Чәмө Чәбрајылбәјли дө төлөбөлөрин арасындадырлар. Шәкил, 1946-чы илдө чөкилмишидр.

ШАИГИН КИЧИК ҺЕКАЈӘЛӘРИНДӘ СӘНӘТКАРЛЫГ МӘСӘЛӘЛӘРИ

«Мәктуб җетишмәди» һекајәси илө реалист нәсрин әсасыны гојан Абдулла Шаигин 1915-чи илдө јазмыш олдугу «Иблисин һузурунда» адлы мүнәррәд-романтик һекајәси мүнәснә оларса, онун бәдиш нәсринә дахил олан «Интиһармы, јашамагмы», «Көбәләк», «Пирин кәрамәти», «Дәјерли бир хатирә», «Анабачы», «Өзүн билирсән мәнә нә», «Әсәби адам» вә башга кичик һекајәләри истәр форма хусусијәтләринә вә истәрсә дө мәзмун кејфијәтләринә көрә, ХХ әср бәдиш нәсримизин камал әсәрләриндәндир. Бу һекајәләри сәчијәләндиран әсас чәһәт һәјәт һәгигәтләри, тәсвир вә тәрәннүм едилән инсанларын фәрди вә үмуми хусусијәтләринин реал тәсвир вә тәрәннүм едилмәсидир. Үмумијәтлө, Шаигин һекајәләриндә мәзмун илө форма, лиризм илө драматизм, естетик тә'сир илө е'тираз вәһдәт тәшкил едир.

«Көбәләк» Шаигин даһа чох сатирик маһијәт дашыјан һекајәләриндән һесаб едилсә дө, бурадаки лиризм, естетик тә'сир һеч дө сатирик маһијәтдән аз дөјилдир, һәттә бу, бә'зи һадисәләрин тәсвир вә изаһында даһа үстүнлүк тәшкил едир.

А. Шаиг һекајәләринин мөвзусу әсасән кечмиш һәјәтдән көтүрүлүр. Бу һекајәләр там һалда кечмиш дөврүн мәнзәрәсини, инсанларын шүүрү, дүшүнчәсини лирик планда әкс етдирир. Шаиг һаггында, хусусилә онун кичик һекајәләри һаггында јазылан мәгаләләрдә һаглы олараг көстәрилик ки, Шаигин бәдиш нәсри гүвәтли лиризмлө фәрләнир. М. Ибраһимовун «Гочаман јазычы вә ичтимаи хадим» адлы мәгаләсиндә дејилир: «Јыгчам сүжәт, доғру вә дәгиг бәдиш тәсвирләр, һадисәнин тәбиш инкишафы, мә'налы диалог вә лирик әһвалируһијә онун һекајәләринин көзәл хусусијәтләридир».

М. Һүсејн исә Шаиги лирик нәсримизин устад сәнәткары адландырмагда тамамилә һаглы иди. Бүтүн бу мүсбәт гижәтләр Шаиг јададычылығынын үмуми тә'сириндән доған вә онун сәнәткарлығыны ифадә едән фикрләрдир.

Шаиг нәсринин чаныны тәшкил едән күчлө вәтән-пәрвәрлик истәр-истәмәз онун сәнәткарлығы инкишафына тә'сир көстәрдидиндән, онун нәср әсәрләриндә форма илө мәзмун арасында мөһкәм вәһдәт јаратмышдыр. Шаиг нәсриндә дил дө, һадисә дө, тәбиәт дө, инсан арзу вә дүшүнчәсинин тә'сири дө мәзмунун тамамланмасына, фикрин тез чатмасына көмәк едир.

Шаиг реализми ики мәсәләдә өзүнү даһа габарыг көстәрир:

1. Инсан сурәтләринин тәсвириндә,
2. Тәбиәтин, ана торпагын тәрәннүмүндә.

Бу мә'нада Шаигин нәсриндә һәгиги адамлар чанлаһыр; елө инсанлар ки, һәр бири бир дөврү, бир һадисәни, бир әхлагы тәмсил едирләр. «Көч» башлығы алтында верилмиш 17 һекајәни көтүрәк. Бурада Кәримбаба, Ајрымгызы тәбиәтин гојнунда јашајан, һәгиги мә'нада садә инсанлары, халгы тәмсил едән сурәтләрдир. Бу инсанларын илк вә әсас идеалыны тәбиәт, вәтәнләринә вурғунлуғдур. Тәбиәт гәдәр мә'налы, тәбиәт гәдәр гајнар вә әзәмәтли олан бу инсанлар һәгиги зәһмәт, һамуслу әмәк рәмзидир.

«Көч» силсиләли һекајәләриндә нәзәри чәлб едән чәһәт жүксәк һуманизмдир. Шаиг јададычылығына мәнхус бир үслубла ифадә едилән һуманизм «көч»үн естетик тә'сир күчүнүн артмасына кивәсәтә сәбәб олмушдур. Бурада тәбиәтин инсан кими дил ачмасы, кәндин өзүнә мәнхус тәбиш мәнзәрәси вә әшјаларын тәсвири охучуну хәјәлән о јерләрдә кәздирир.

«Көч»дә әсасән Кәримбабанын гочалыг күнләри верилир; ләкин әдибин усталыгы ондадыр ки, онун һәр аддымында, һәр сөзүндә чаванлығы көрүнүр, кәнчлик илләринин әзәмәти дујулур. Күрәкләри еһли, јанагалары гырмызы, бәдәни сағлам, данышыгы ити вә мәзмунлу олан Кәримбаба халг мүдриклијини тәмсил едән вә өзүнә мәнхус данышыг тәрзи олан бир инсандыр.

Кәримбаба чаванлығыны чох мә'налы кечирмишидр. «Көч»үн икинчи әсас сурәти Ајрымгызыдыр. Оун әсил ады Фаты иди. Атасы ајрым олдугундан һамы ону ајрым гызы чағырырды. Ајрымгызынын данышыгы да, һәркәти дө тәбиш көрүнүр, дәрин мә'налы, кинајели сөзләрдән јериндә истифадә едән Ајрымгызы һәр бир һәркәтиндә охучуну инандыра билир.

Муסיғи тә'сири бағышлајан «Көч» силсилә һекајәләри елө бил дујмаг, дүшүнмәк, тәбиәтдән зөвг алмаг үчүн јададылмышдыр. Елө бил, бу һекајәләрдә јајлаг һаггында сөһбәт кетмир, јајлагын өзү көстәрилик, инсанлар тәсвир олунмур, онларын мәшиәти, әхлаги, шүүр тәрзи илө бирликдә өзләри көстәрилик.

«Көч» силсиләси һекајәләри ХХ әср бәдиш нәсримизин реалист әсәрләриндәндир. Тәбиәт, зәһмәт адамларына һөрмәт вә мәнәббәти тәблиғ едән бу һекајәләрдә Шаиг реализми жүксәк лирик ричәтләрдә бирликдә өз әксини тапыр.

С. ШӘРИФОВ.